

текста – П.М. Машеров, Петр Миронович – актуализирует семы «земляк», «герой», «учитель», а подборка последовательности апеллятивных единиц в заголовке выстраивают цепочку градации смыслового признака, где максимальную мелиоративную оценочность получает элемент *герой*. В результате авторская интенция направлена на формирование образа героя, идеального человека в представлении адресата текста.

Широко представлена в региональном публицистическом тексте интенция императивная, которая реализована последовательно на уровне заголовков *Претворить идеи в жизнь, Знайсці сябе ў прафесіі, Падзеліцца радасцю, Задача номер один – работаць эфектыўна, не застацца равнодушным, Не наказываць – упреждаць, Жалобы надо подтверждать* и др.

Таким образом, авторская интенция есть обязательный элемент создания публицистического текста, в том числе и регионального. Интенциональность задается спецификой жанра, в котором создается текст, и состоянием актуальной событийности, с которой автор работает, делая предметом размышлений и объектом выражения авторской позиции. Региональный публицистический текст Витебщины, представленный пространством газеты «Витьбичи», характеризуется преобладанием фактологической интенции своего автора как целенаправленного описания реальных фактов и установления связей между ними, последовательно представленной и на уровне заголовочных номинаций, и на уровне ономастического инструментария основного текста.

Литература

1. Толковый словарь по психологии [Электронный ресурс] // Словари и энциклопедии на Академике. – Режим доступа: https://psychology_dictionary.academic.ru. – Дата доступа: 10.01.2018.
2. Прохоров, Е. П. Исследуя журналистику [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.livelib.ru/book/1000102438-issleduya-zhurnalistiku-e-p-prohorov.htm>. – Дата доступа: 18.01.2018.
3. Абдукаримова, А. А. Публицистический стиль, его основные признаки и функции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.rusnauka.com/8_NIT_2008/Tethis/Philologia/27536.doc.htm – Дата доступа: 18.01.2018.
4. Официальный сайт газеты «Витьбичи» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vitbichi.by/about> – Дата доступа: 08.01.2018.
5. Витьбичи: архив номеров [Электронный ресурс]. – 2017. – Режим доступа: <http://vitbichi.by>. – Дата доступа: 03.10.2017 – 15.11.2017.
6. Вежицкая, А. Язык. Культура. Познание : сб. ст. / А. Вежицкая; пер. с англ. – М.: Русская словесность, 1997. – 411 с.

А.С. Дзядова

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава
e-mail: honey.dedova@bk.ru

УДК 811.161.3:373.2:008

УЛАСНАЕ ІМЯ ЯК СРОДАК РЭПРЭЗЕНТАЦЫІ КАНЦЭПТУ “РАДЗІМА” Ў ПАЭТЫЧНЫМ ДЫСКУРСЕ ГЕНАДЗЯ БУРАЎКІНА

Ключевые слова: антропонимы, концепт “Родина”, лингвострановедческая информация, прецедентные имена, собственные имена.

Статья посвящена исследованию ономастических наименований, репрезентирующих концепт «Родина» в поэтическом дискурсе Г. Буравкина. Предметом исследо-

вания выступает лингвострановедческая информация, представленная в семантике прецедентных имен в истории и культуре Беларуси, ойконимов и гидронимов. Определена роль имени собственного как этнокультурного фактора в создании художественных образов и показе национальной самобытности духовной культуры белорусского народа.

E.S. Dedova

Vitebsk State University named after P.M. Masharov

**PERSONAL NAME AS A MEANS OF REPRESENTATION
OF THE CONCEPT OF “MOTHERLAND”
IN THE POETICAL DISCOURSE BY G. BURAVKIN**

Key words: *anthroponym, concept of “Motherland”, linguistic and regional information, personal name, precedential name.*

The article is devoted to certain onomastical names representing the concept of «Motherland» on the material of the poetical discourse by G. Buravkin. The object of the research is linguistic and cultural information represented by the means of precedential names in the history of Belarus, oikonyms and hydronyms. The role of the personal name as the ethnic factor in the development of characters and representation of unique spiritual culture of the Belarusians is defined.

У беларускай літаратуры адным з ключавых канцэптаў, які трансліруецца праз мову мастацкіх тэкстаў, з’яўляецца канцэпт “Радзіма”. У сваім інфармацыйным змесце ён выяўляе найважнейшыя, базавыя каштоўнасці беларусаў як нацыянальна-культурнай супольнасці. Сярод разнастайных моўных сродкаў, пры дапамозе якіх адбываецца аб’ектывацыя гэтага канцэпту ў паэтычным дыскурсе сучаснага беларускага паэта Генадзя Бураўкіна, звяртае на сябе ўвагу анамастычная лексіка, што стварае ў яго творах своеасаблівы нацыянальна-гістарычны ці этнакультурны фон і з’яўляецца своеасаблівым “маркерам” эпохі. Па словах В.П. Рагойшы, ва ўласных імёнах “застыў сам час, некаторыя асаблівасці (гістарычныя, сацыяльныя, геаграфічныя) жыцця народа” [7, 138]. Намінатыўнае поле канцэпту “Радзіма” ў бураўкінскім паэтычным кантэксце ўключае шматлікія анамастычныя адзінкі, сярод якіх найбольш ужывальнай з’яўляецца ўласная назва *Беларусь*. Напрыклад: *маёй песні калыска, майго ічасця калыска, непагаснае сонца маё, Беларусь!* [3, 35]; *няхай сабе ціха, няхай сабе глуха – імя Беларусі душа паўтарае* [6, 81]; *толькі б дзе за морам ні жыў я, Беларусь мая снілася мне* [5, 68] і інш. Як сведчыць прыведзены матэрыял, найбольш распаўсюджанымі кагнітыўнымі прыметамі з’яўляюцца такія паняццевыя кампаненты, як ‘любоў да Радзімы’, а таксама ‘туга па Радзіме, страта сэнсу жыцця на чужыне’.

Паняцце *Радзіма* для Г.Бураўкіна найперш звязана з Полаччынай. У аўтабіяграфіі паэт зазначае: “Я люблю сваю Полаччыну, свой родны кут так, як можна любіць толькі радзіму”. Для наймення сваёй малой радзімы аўтар выкарыстоўвае такія двухкампанентныя найменні, як *полацкі край* ці *полацкая зямля*. Напрыклад: *вось і клянуся полацкаму краю, што аж да скону вернасць захаваю* [5, 16], а таксама ўласныя назвы тыпу *Полаччына, Полацк*, напрыклад: *прыезджайце да нас на Полаччыну, паходзіце яе прасторамі* [3, 9]; *калі ў далёкіх краях на мяне заяўлялі правы, я паўтараў, што са слаўнага Полацка родам* [3, 232] і інш. У апошнім паэтычным выказванні асноўную сэнсавую нагрузку пры рэалізацыі паняццевага складніка ‘гонар за сваю Радзіму’ нясе прыметнік-эпітэт *слаўны*. Закранаючы гістарычнае і культурнае мінулае Беларусі, Г.Бураўкін неаднаразова прыгадвае Полацк – самы старажытны горад Беларусі, калы-

ску беларускай дзяржаўнасці, гонар і святыню беларусаў. Гордасць за тое, што ён родам з Полаччыны – са слаўнай зямлі Беларусі, якая захавала сляды глыбокай старажытнасці і дала свету вялікія імёны: Еўфрасіння Полацкая, Францыск Скарына, Сімяон Полацкі, – адчуваецца ў вершы “Полацкая балада”: *гэта рыпнуў Скарыны друкарскі станок, гэта пахне друкарскаю фарбай... З хрустам плечы расправіў стамлёны друкар, мой разумны, няўрымслівы продак* [2, 18].

Канцэпт “Радзіма” рэпрэзентуецца ў Г. Бураўкіна і праз айконім *Мінск*. І гэта невыпадкова, бо Мінск з’яўляецца сталіцай Радзімы паэта – Беларусі, а сталіца дзяржавы, як правіла, асацыіруецца з Бацькаўшчынай: *і ў цябе я ў даўнім даўгу, Мінск любімы – мая сталіца* [2, 151]. Самыя ўзнёслыя і светлыя пачуцці ў душы паэта заўсёды выклікаў старажытны Віцебск, які раскінуўся па абодва берагі Дзвіны. Пра гэта сведчаць наступныя паэтычныя кантэксты: *і сэрца аб Віцебску песню спявае. І ў сэрца мне хваляю плешча Дзвіна* [4, 1, 150]. Відавочна, што паняццевы кампанент ‘любоў да Радзімы’ аб’ектывуецца тут дзякуючы метафарам *сэрца спявае, у сэрца плешча Дзвіна*.

У моўнай тканіне твораў паэта вельмі выразна прасочваецца тэма малой Радзімы. Радзіма для яго – гэта азёрная і баравая Расоншчына, якая на паўночным захадзе мяжуе з Латвіяй і Літвой, а на поўначы – з Пскоўшчынай. Вучыўся будучы майстар слова ў Расонскай школе да восьмага класа. Але любоў да родных мясцін, памяць пра свой родны куток ён пранёс праз усё жыццё: *у мяне даўно адна дарога вызначана памяццю бяссоннай – да кутка азёрнага, ляснога, дзе мае зялёныя Расоны* [4, 1, 67]. У мове гэтых радкоў пры выяўленні патрыятычных пачуццяў лірычнага героя асноўную сэнсавую нагрузку нясе тапонім *Расоны*. Невыпадковым з’яўляецца і ўжыванне займенніка *мае*: гэтым самым аўтар паказвае духоўную еднасць, знітанасць з тым месцам, дзе прайшло яго маленства.

Захапляючыся незвычайнай прыгажосцю сваёй Радзімы, мастак слова неаднаразова прыгадвае найбуйнейшыя водныя аб’екты – рэкі і азёры, якія выступаюць у якасці сімвалаў Беларусі. Каляядзерная зона канцэпту “Радзіма” ў мове вершаў Г. Бураўкіна рэпрэзентуецца найперш праз назвы рэк, якія працякаюць на тэрыторыі Беларусі. Так, пэўная лінгвакраіназнаўчая інфармацыя трансліруецца праз гідронімы *Дзвіна*: *глядзіцца ў Дзвіну сінявокая ніва ільну* [3, 91]; *і вецер, прапахлы барамі і хлебам, пшачотна калыша на хвалях Дзвіна* [3, 150]; *Днепр і Нарач: я ўдзячны лёсу, што з усіх краёў ён выбраў для мяне навекі гэты, ... дзе Нарач мае сінія шаўкі і п’юць з Дняпра паўдзённыя вясёлкі* [2, 205]; *Дрыса: тут ля Дрысы сасонкі звонкія, над Дзвіною бары пявучыя* [Выбранае, 9]; *Друць: там, дзе светла кахалі, дзе аб ічасці гадалі, дзе ў вячэрнім чароце плешча ціхая Друць...* [3, 50] і інш. У апошнім прыкладзе назва ракі Друць, якая з’яўляецца прытокам Дняпра і праходзіць праз Віцебскую вобласць, асацыіруецца ў паэта з яго бесклапотным, шчаслівым юнацтвам, пра што сведчаць словы *дзе светла кахалі, дзе аб ічасці гадалі*.

Вобразна-сімвалічнае адлюстраванне тэмы гістарычнага мінулага Беларусі выклікала ў аўтара неабходнасць шырокага выкарыстання ўласных найменняў рознага семантычнага напаянення, аб’яднаных агульным паняццевым кампанентам ‘гісторыя’. Увагу паэта прыцягваюць цэлыя пласты гісторыі Радзімы, найбольш значныя для беларускага народа ваенныя падзеі ў старажытныя часы. За тое, што наша зямля сёння свабодная, незалежная і знакамітая на ўвесь свет, аўтар удзячны сваім продкам: *і ў тым, што немач не скарыла наш край, няма ніякіх дзіў, бо тут калісьці жыў Скарына і Каліноўскі ў бой хадзіў...* [2, 168].

Для паэта Радзіма – гэта яшчэ і яе гістарычнае мінулае. На роднай паэту віцебскай зямлі здаўна скрыжоўваліся найважнейшыя гістарычныя шляхі і адбываліся сумнавадомыя ў гісторыі ваенныя сутычкі. Паводле звестак з гісторыі, цар Пётр I, “прасякаючы акно ў Еўропу”, неаднойчы наведваў Полацк. Упершыню – калі ў лютым 1701 г.

кіраваўся ў Біржы да Польскага караля Аўгуста II. Праз чатыры гады Пётр I зноў наведваў Полацк, з’явіўшыся сюды ўжо з вялікім войскам на дапамогу Аўгусту II супраць шведаў. Як вядома, падчас Паўночнай вайны са шведамі старажытны Полацк стаў лагерам расійскага войска. Гэты гістарычны факт знайшоў сваё адлюстраванне ў вершы “Полацкая балада”: *зарыпелі ўладарна батфорты. То ад Верхняга замка спяшае сюды ж Пётра Першы, суровы і горды...* [2, 18]. Вайна 1812 года – яшчэ адна спусташальная вайна ў гісторыі Беларусі, якая пакінула нам разрабаваныя, разбураныя, спаленыя гарады, мястэчкі і вёскі: *...гэта шаблі аб ківеры звоняць, гэта цяжка даецца французам Дзвіна, заіржалі трывожныя коні...* [2, 19].

Беларусь і сёння нельга ўявіць без горкай памяці пра Вялікую Айчынную вайну. Мужнасць і самаахвярнасць нашых дзядоў і прадзедаў наvekі захаваліся ў памяці народнай. Адным з такіх напамінаў з’яўляецца горад-герой Брэст, які з’яўляецца сімвалам гераічнага мінулага нашага народа ў гады Вялікай Айчынай вайны. Вершы паэта “Брэсту”, “Май у Брэсцкай крэпасці” і інш. дадаюць шмат істотнага да вобраза Бацькаўшчыны як аднаго з асноўных у творчасці Г. Бураўкіна: *да вуснаў ён паднімае зямлі беларускай жменьку. О, якая яна цяжкая ад слёз і свінца! Навекі ў ёй запякліся клятвы, праклёны, энкі, расплаўленая цэгла Брэста, акрываўлены жвір Трасцянца* [2, 152]. Устойлівыя маральна-патрыятычныя ідэалы героя верша выяўляюцца ў наступных вершаваных радках: *не турыстам, не сярод гасцей, як сын, што доўга не бывае дома, я прыязджаю ў Брэст усе часцей* [3, 30].

Прайшлі гады, адышлі ў нябыт падзеі самай жорсткай з усіх войнаў, якія зведаў за сваю гісторыю шматпакутны народ Беларусі. Але нельга забыць тых, хто стаў ахвярамі фашызму. Пра іх нам нагадваюць званы Хатыні: *а ў памяці вечна стыне белы снег, чырвоны снег, чорны снег нашай святыні – Хатыні* [3, 95]. Асноўную сэнсавую нагрузку тут нясуць эпітэты *белы, чырвоны, чорны*. Кожны з іх семантызуе адпаведна жыццё, смерць і памяць беларускага народа.

Яшчэ адна сумнавядомая старонка ў гісторыі беларускага народа – чарнобыльская трагедыя ў 1986 годзе. Чорнае крыло Чарнобыля закрнула і душу сапраўднага паэта-грамадзяніна Г. Бураўкіна: *роздум змрочным тыранам будзе распач цявліць. Незагойнаю ранай мне Чарнобыль баліць* [3, 305].

Акрэсліваючы месца і ролю роднай беларускай мовы ў жыцці сваіх землякоў, аўтар невыпадкова ўводзіць у моўную тканіну сваіх вершаваных твораў такія прэцэдэнтныя для беларускай культуры прозвішчы сапраўдных майстроў слова, як Я. Купала, Я. Колас, М. Багдановіч, А. Куляшоў, І. Мележ: *Слова наша роднае, хапала на стагоддзі доўгія цябе. Багдановіч, Колас і Купала прыпадалі да цябе ў журбе.... Матчына нявыцвілае слова, даўжнікі мы вечныя твае... Так нам не хапае Куляшова. Мележа так горка не стае* [5, 29]. Як доказ таго, што Янка Купала з’яўляецца ўвасабленнем пачатку новай беларускай літаратуры XX ст., гучаць і наступныя радкі: *каб ні крупінкі сонца не прапала з крывёю заваёваных сцягоў, каб кожны дзень да вас ішоў Купала народнай незарослаю сцягой...* [2, 153]. Пра знітаванасць Купалы і гістарычнага лёсу Беларусі сведчыць у тэксце словазлучэнне *народнай незарослаю сцягой*.

У вершы “Пісьмо Пятру Клімуку з заснежанай Камароўкі” Г. Бураўкін звяртаецца да імені яшчэ аднаго нашага слыннага земляка, першага беларускага касманаўта П. Клімука, які быў родам з-пад Брэстчыны, з вёскі Камароўка. Ужо ў назве твора імя і прозвішча гэтага вядомага не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі чалавека з’яўляецца ў пэўным сэнсе носбітам лінгвакраіназнаўчай інфармацыі. Радкі “*Слава, гонар, любоў Беларусі, прыязджай на радзіму, Пятро*” [4, 2, 39], што рэфрэнам гучаць у вершы, падкрэсліваюць заслугі перад Радзімай гэтага чалавека, які тройчы пабываў у космасе, імем якога названы вуліцы ў Рагачове, Клецку і іншых гарадах.

У цэлым, пласт анамастычнай лексікі, якая служыць сродкам рэпрэзентацыі канцэпту “Радзіма” ў паэтычным дыскурсе Г. Бураўкіна, “працуе” на выяўленне лінгвакраізнаўчай спецыфікі вершаванага тэксту і стварэнне моўнай карціны свету беларусаў, захоўвае нацыянальную адметнасць і этнамоўны каларыт, дазваляе пранікнуць у духоўны свет лірычнага героя.

Літаратура

1. Бураўкін, Г. Варта вернасці: вершы і паэмы / Г. Бураўкін. – Мінск : Маст. літ., 1978. – 112 с.
2. Бураўкін, Г. Вершы пяці кніг / Г. Бураўкін. – Мінск : Маст. літ., 1976. – 270 с.
3. Бураўкін, Г. Выбранае / Г. Бураўкін. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 382 с.
4. Бураўкін, Г. Выбраныя творы ў двух тамах / Г. Бураўкін. – Мінск : Маст. літ., 1986. – Т. 1–2.
5. Бураўкін, Г. Гняздо для птушкі радасці / Г. Бураўкін. – Мінск : Маст. літ., 1986. – 77 с.
6. Бураўкін, Г. Узмах крыла / Г. Бураўкін. – Мінск : Маст. літ., 1995. – 111 с.
7. Рагойша, В. П. Проблемы перевода с близкородственных языков / В. П. Рагойша. – Минск : БГУ, 1980. – 184 с.

И.П. Зайцева

Витебский государственный университет имени П.М. Машерова
e-mail: irinazaj91@mail.ru

УДК 821.161.1-2

ОБРАЗЫ ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКИХ ВОЛШЕБНЫХ ПТИЦ В РУССКОЙ ЛИРИКЕ

Ключевые слова: *лингвокультурология, мифическое пространство, прецедентное имя, лирическая структура, тропы.*

Статья посвящена рассмотрению одного из компонентов мифического пространства, входящего в восточнославянскую национально-языковую картину мира, – сегмента, в котором существуют различные по своему назначению и иным особенностям волшебные птицы (Сирин, Алконост и др.). Проведённые наблюдения свидетельствуют, что большинство имён волшебных птиц восточнославянского мифического пространства, в лирических стихотворениях XX века в целом сохраняют накопленный в процессе длительного времени семантико-культурный потенциал, который современные поэты иногда актуализируют с помощью ряда художественно-образительных приёмов, а в некоторых случаях – переосмысливают, отталкиваясь от сформировавшейся традиции.

I.P. Zaitseva

Vitebsk State University named after P.M. Masherov

IMAGES OF EASTERN SLAVIC MAGIC BIRDS IN THE RUSSIAN LYRICS

Key words: *linguoculturology, mythical space, precedent name, lyric structure, trails.*

The article is devoted to the consideration of one of the components of the mythical space that is part of the East Slavic national and linguistic picture of the world, a segment in